

Archeologienota Hamme – Damstraat 68

Natasja Reyns en Ruth Ferket

Temse
2018

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Laagstraat 12
9140 TEMSE

Wettelijk depot nummer
D/2018/12.807/69

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek	5
2.1	Administratieve gegevens	5
2.2	Archeologische voorkennis	9
2.3	Onderzoeksopdracht	9
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	9
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	9
2.3.3	Werkwijze	11
2.4	Assessmentrapport	11
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied.....	11
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	17
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	23
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese.....	25
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	26
3	Samenvatting.....	27
4	Bibliografie	28
4.1	Publicaties	28
4.2	Websites	28
5	Bijlagen	29
5.1	Archeologische periodes	29
5.2	Plannenlijst	29
5.3	Fotolijst.....	30

1 Inleiding

Deze archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.1 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018F275

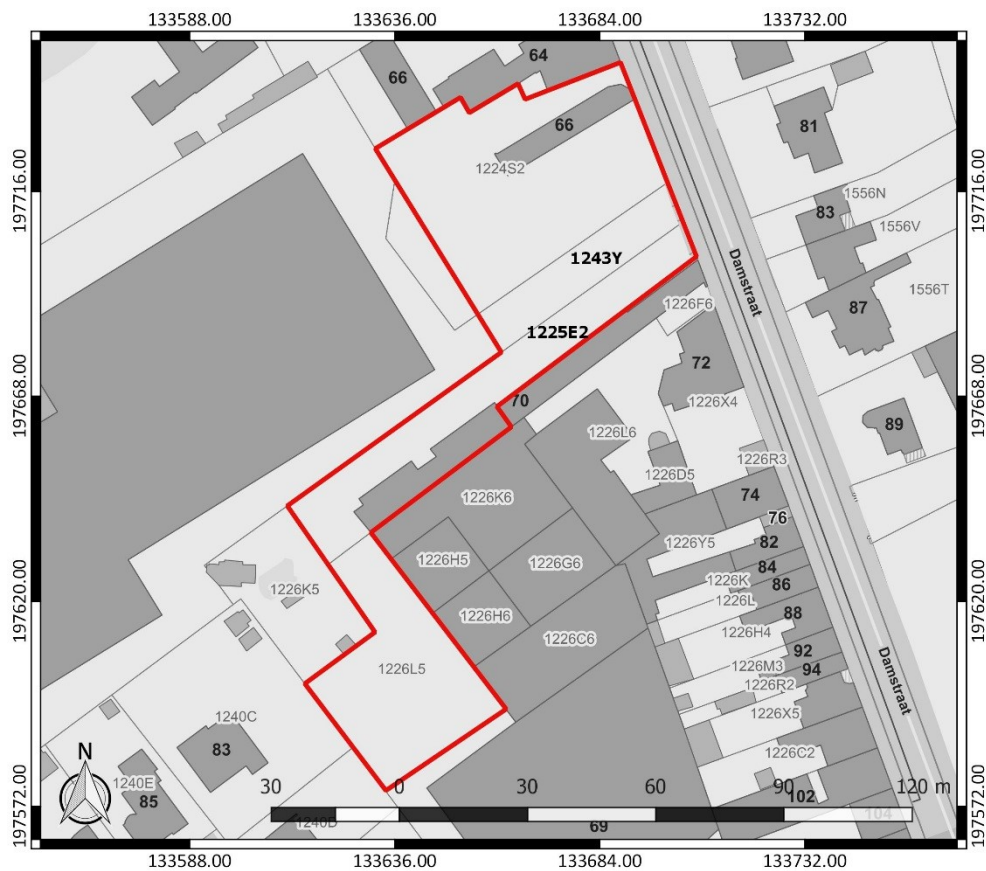
Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Oost-Vlaanderen, Hamme, Hamme, Damstraat 66, Hoort

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 133689, 197746
- 133663, 197661
- 133634, 197576
- 133631, 197726

Kadastraal plan:

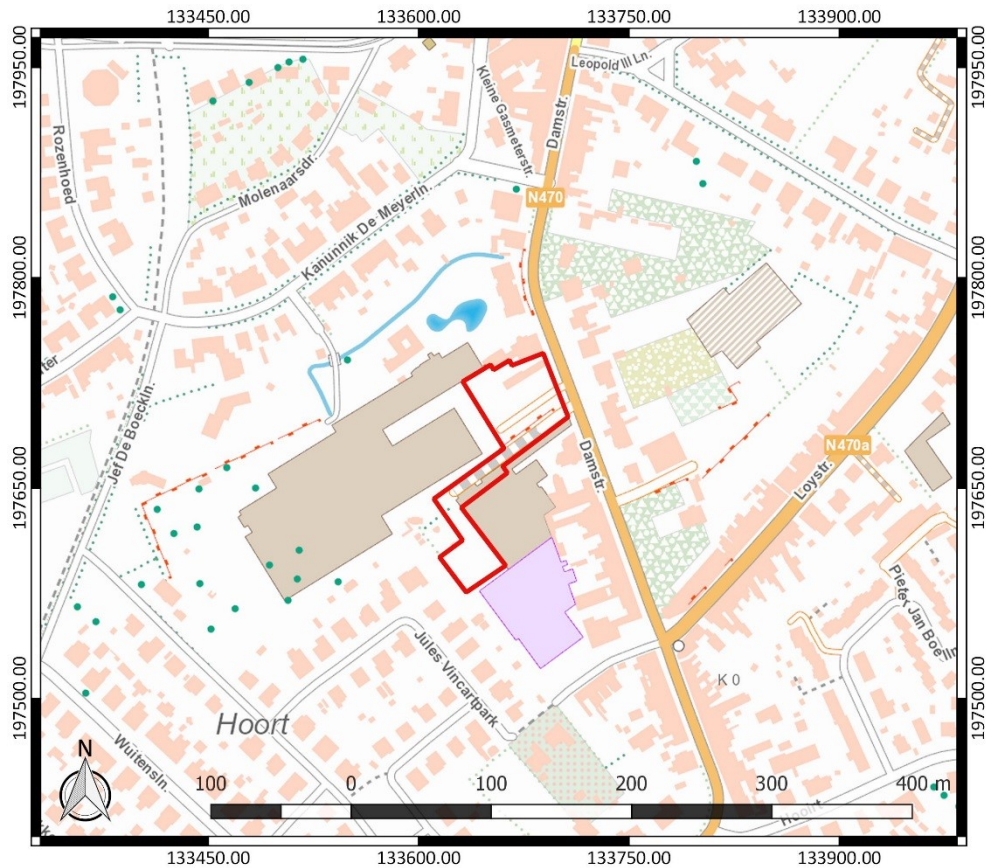

Figuur 1: Kadastraal plan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Hamme, Afdeling 2, sectie B, nummers 1224s² (partim), 1225e² (partim), 1226l⁵ en 1243y (partim)

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 5496 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 12/07/2018 – 10/08/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, metaaltijden, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, akkerland, grasland, touwslagerij

Verstoorte zones: Er bevinden zich gebouwen en verhardingen ter hoogte van het onderzoeksgebied (Figuur 3). Er kan verondersteld worden dat de realisatie ervan enige negatieve impact heeft gehad op het archeologisch bodemarchief. De precieze aard en de omvang van deze verstoring is echter niet gekend.

Figuur 5: Foto's onderzoeksgebied (ab2 bvba)

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: De vergunningsaanvraag omvat ook nog de aanleg van een fietsenstalling van ca. 76,33 m². De fietsenstalling wordt ten zuiden van parking 2 voorzien (Figuur 6). Deze zone is echter niet mee opgenomen in de afbakening van het onderzoeksgebied, omdat de fietsenstalling aangelegd wordt op de bestaande betonplaat. Er zullen dus geen bodemingrepen plaatsvinden in deze zone, in het kader van de vergunningsaanvraag.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein wordt de aanleg van twee parkings (parking 2 en parking 3) voorzien (Figuur 6). Parking 2 kent een oppervlakte van ca. 2624,29 m². De zone omvat deels bestaande asfaltverharding, deels groenzone en er is één gebouw aanwezig. Het gebouw van de vroegere brandweer wordt afgebroken. Alle verhardingen en groenzones worden verwijderd. De aanleg van de nieuwe parking bestaat uit waterdoorlatende klinkers en grasdallen. Er komt een nieuwe oprit aan de Damstraat, die uitgevoerd wordt in gewapend beton.

Parking 3 kent een oppervlakte van ca. 2196,57 m². De zone omvat deels bestaande grindverharding, deels stelconplaten en enkele lage bijgebouwen. De stelconplaten en de grindverharding worden verwijderd. De aanleg van de nieuwe parking bestaat ook hier uit waterdoorlatende klinkers en grasdallen.

Onder de parkings wordt geen waterafvoer, buffering of infiltratie voorzien. Onder de nieuwe opritten wordt wel riolering voorzien, die aangesloten wordt op de bestaande riolering. Daarvoor worden echter geen bodemingrepen gepland die dieper zijn dan 80 cm onder het maaiveld.

De verstoringsdiepte van de geplande werken bedraagt ca. 50 à 80 cm.

De vergunningsaanvraag omvat ook nog de aanleg van een fietsenstalling van ca. 76,33 m². De fietsenstalling wordt ten zuiden van parking 2 voorzien. Deze zone is echter niet mee opgenomen in de afbakening van het onderzoeksgebied, omdat de fietsenstalling aangelegd wordt op de bestaande betonplaat. Er zullen dus geen bodemingrepen plaatsvinden in deze zone, in het kader van de vergunningsaanvraag.

parking 2	2624,29 m ²	Deels bestaande asfaltverharding, deels groenzone, één gebouw aanwezig.	Gebouw vroegere brandweer wordt afgebroken, alle verharding en groenzone worden verwijderd. Nieuwe aanleg parking uit waterdoorlatende klinkers en grasdallen. Nieuwe oprit Damstraat in gewapend beton.
parking 3	2196,57 m ²	Deels grindverharding, deels stelconplaten, lage bijgebouwen aanwezig.	Stelconplaten en grindverharding worden verwijderd. Aanleg parking in waterdoorlatende klinkers en grasdallen.
fietsenstalling	76,33 m ²	Bestaande betonverharding.	Bouwen van fietsenstalling op bestaande betonplaat.

Figuur 6: Ontwerpplan (ab2 bvba)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

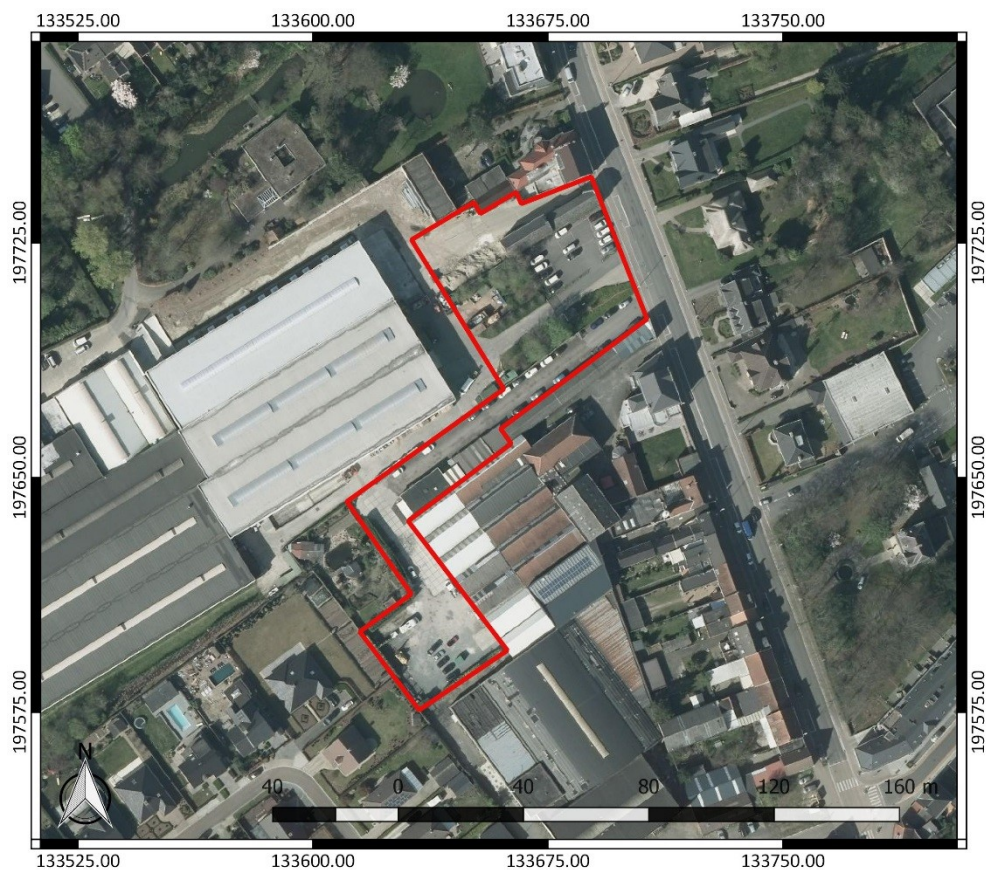
Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapssatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

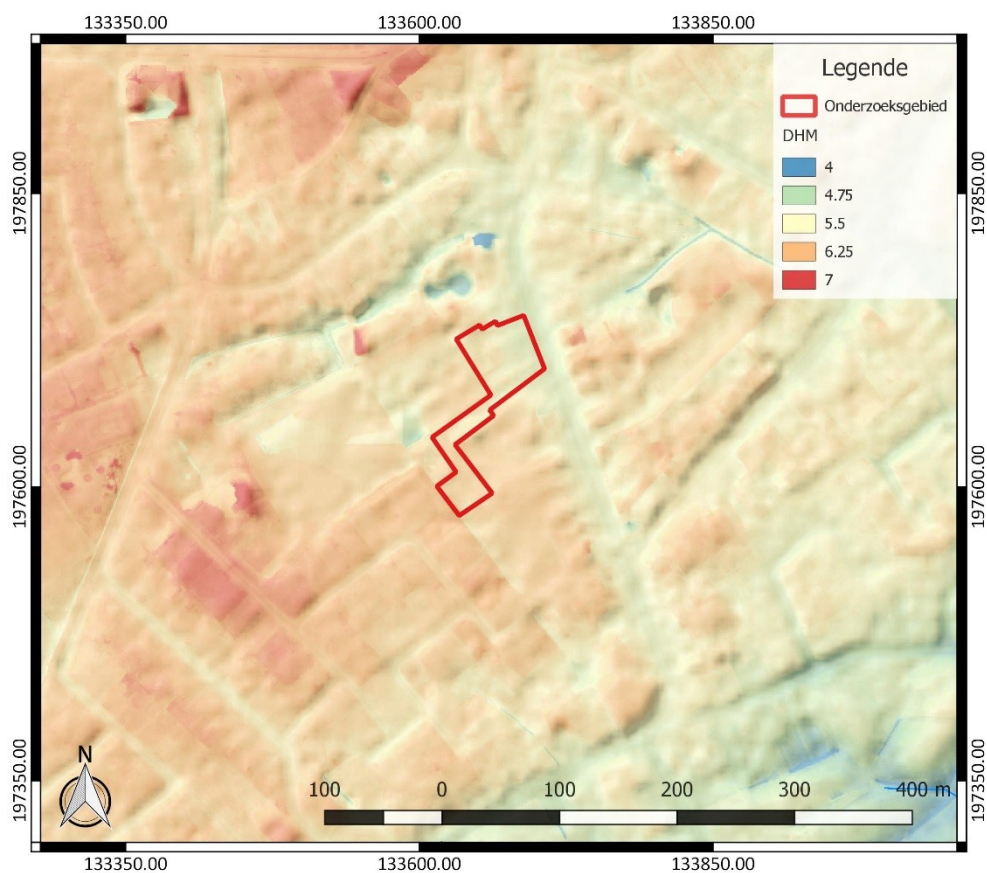
2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

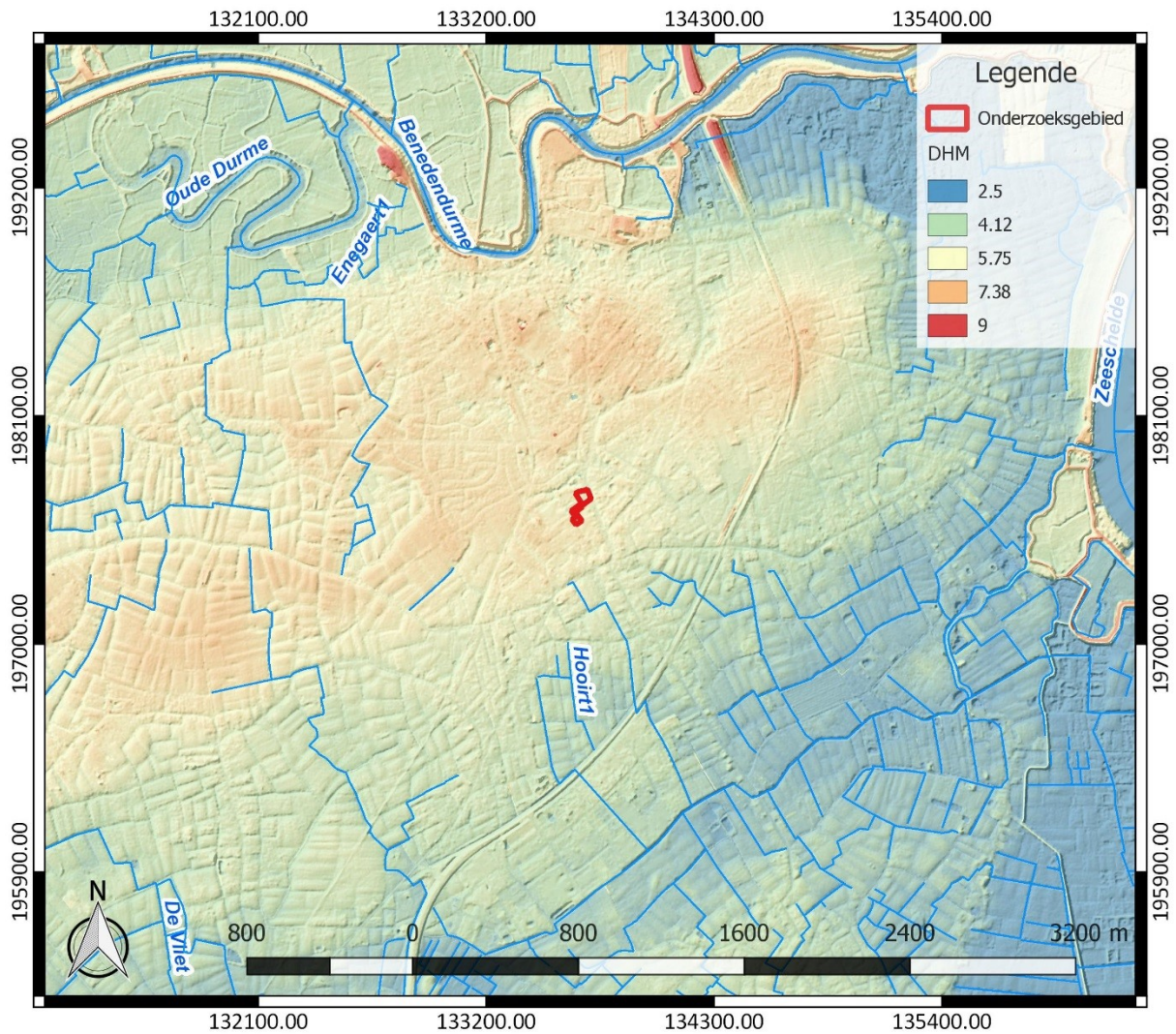
Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuiden van het centrum van Hamme, tussen de Kanunnik De Meyerlaan in het noorden, de Damstraat in het oosten, het Jules Vincartpark in het zuiden en de Jef De Boecklaan in het westen (Figuur 7). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. De voornaamste waterlopen in de omgeving zijn de Benedendurme ten noorden en de Zeeschelde ten oosten. Op kortere afstand ten zuiden loopt de Hooirt. Ten noordwesten zijn de Enegaert en de Oude Durme gesitueerd. Ook is er in de omgeving een groot aantal naamloze waterlopen op te merken. Hun verloop volgt duidelijk de huidige perceelsgrenzen, wat er waarschijnlijk op wijst dat de naamloze waterlopen van vrij jonge oorsprong zijn en voornamelijk een functie als afwateringsgracht kennen (Figuur 9).

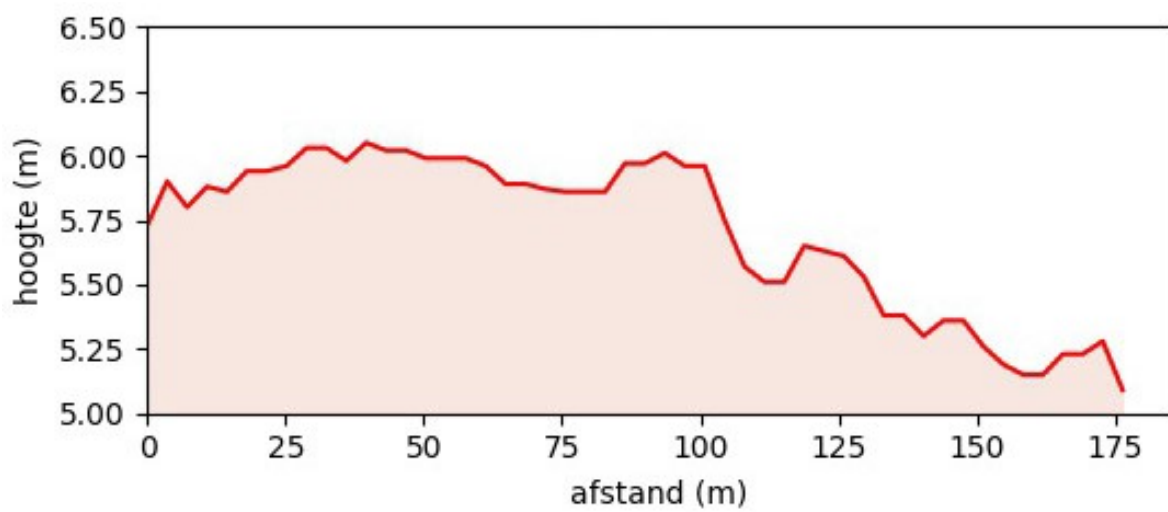
Figuur 7: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

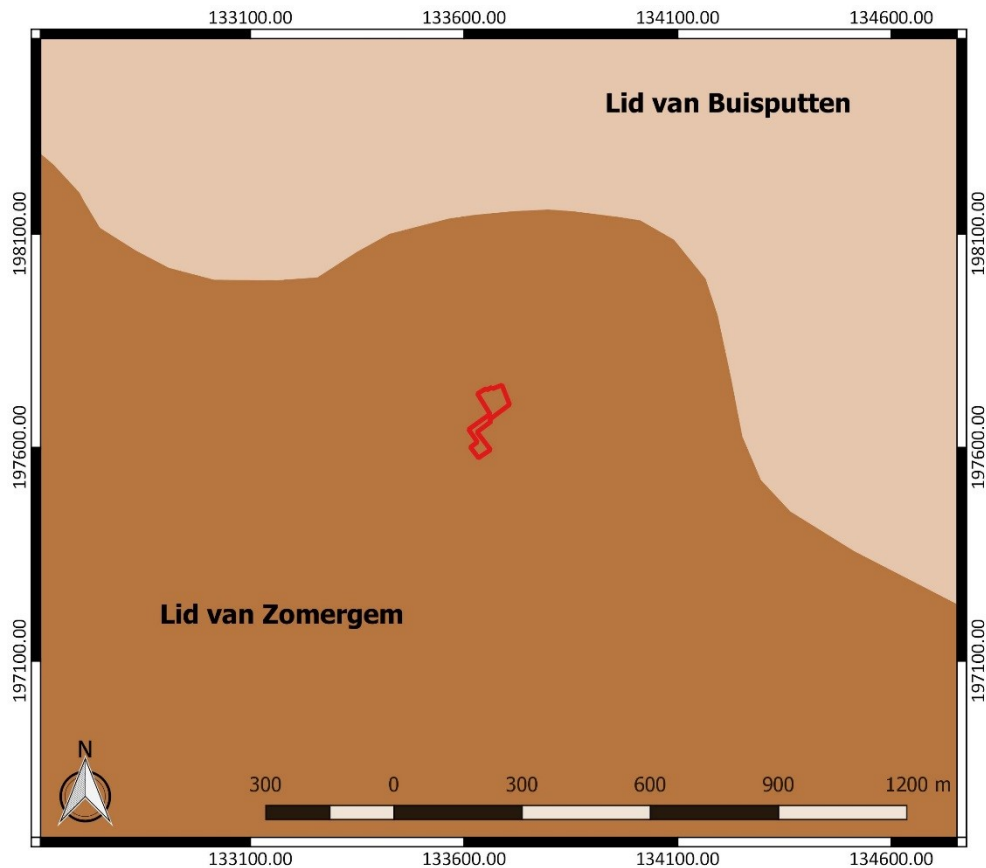

Figuur 9: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5 m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Hoogteverloop van zuidwest naar noordoost over het onderzoeksgebied (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Hamme tot de oostelijke uitloper van de Vlaamse Vallei. Het is een vlak gebied. In de Scheldepolders worden lage, vlakke stroken aangetroffen met een hoogte tussen 1 en 2 m TAW.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich op een interfluvium tussen de Durmevallei ten noorden en de Scheldepolders ten oosten en ten zuiden (Figuur 8). Het terrein kent een hoogte van 5,1 tot 6,0 m TAW en helt af in noordoostelijke richting (Figuur 10).

Figuur 11: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

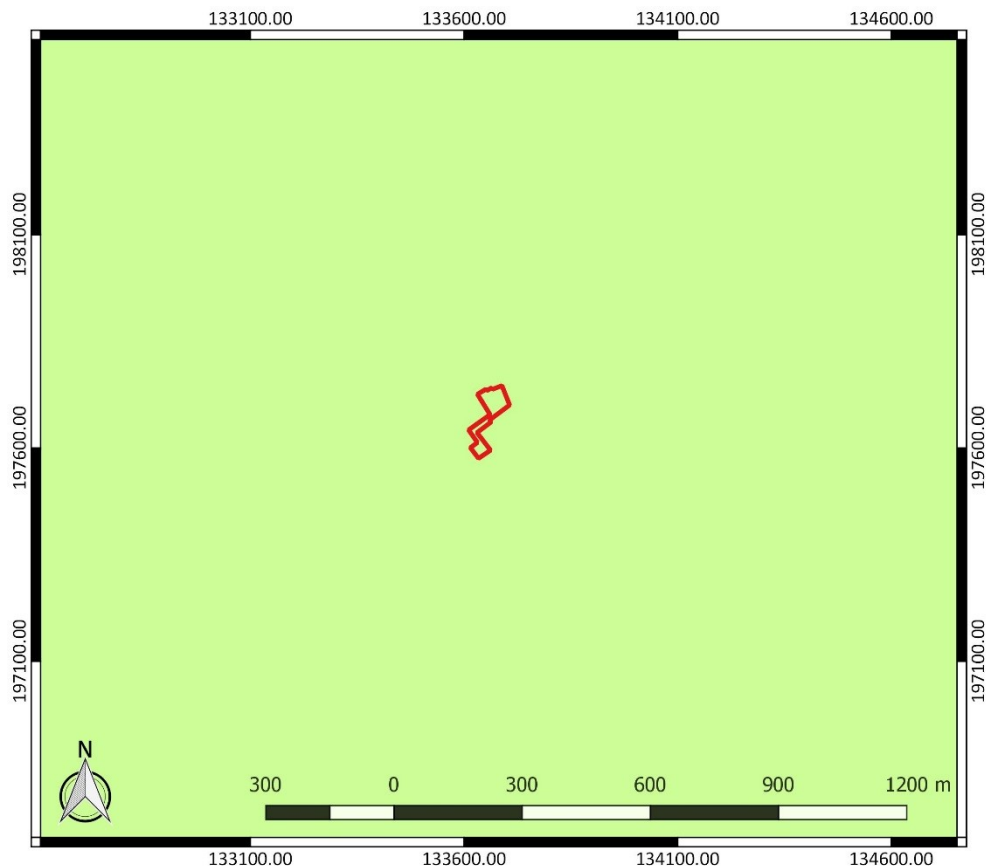
De tertiaire ondergrond (Figuur 11) bestaat uit het Lid van Zomergem, dat gekenmerkt wordt door grijsblauwe klei. Ten noorden en ten oosten is het Lid van Buisputten gesitueerd, dat gekenmerkt wordt door donkergrijs fijn zand, dat glauconiet- en glimmerhoudend is.⁴

De quartairgeologische kaart (Figuur 12) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. Hieronder bevinden zich fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen).⁵

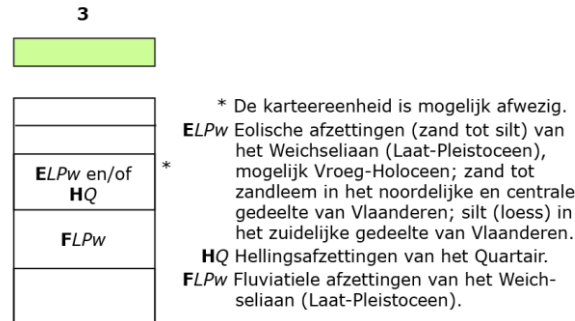
³ Bogemans 1996, 3-6

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

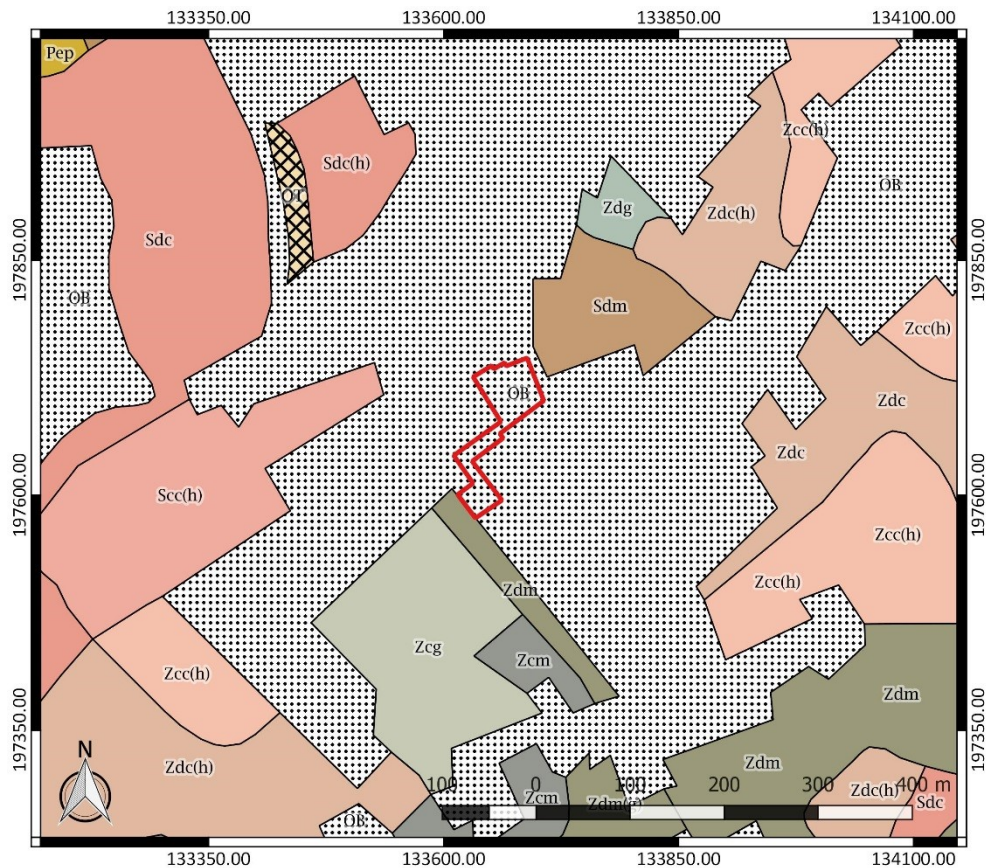

Figuur 12: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

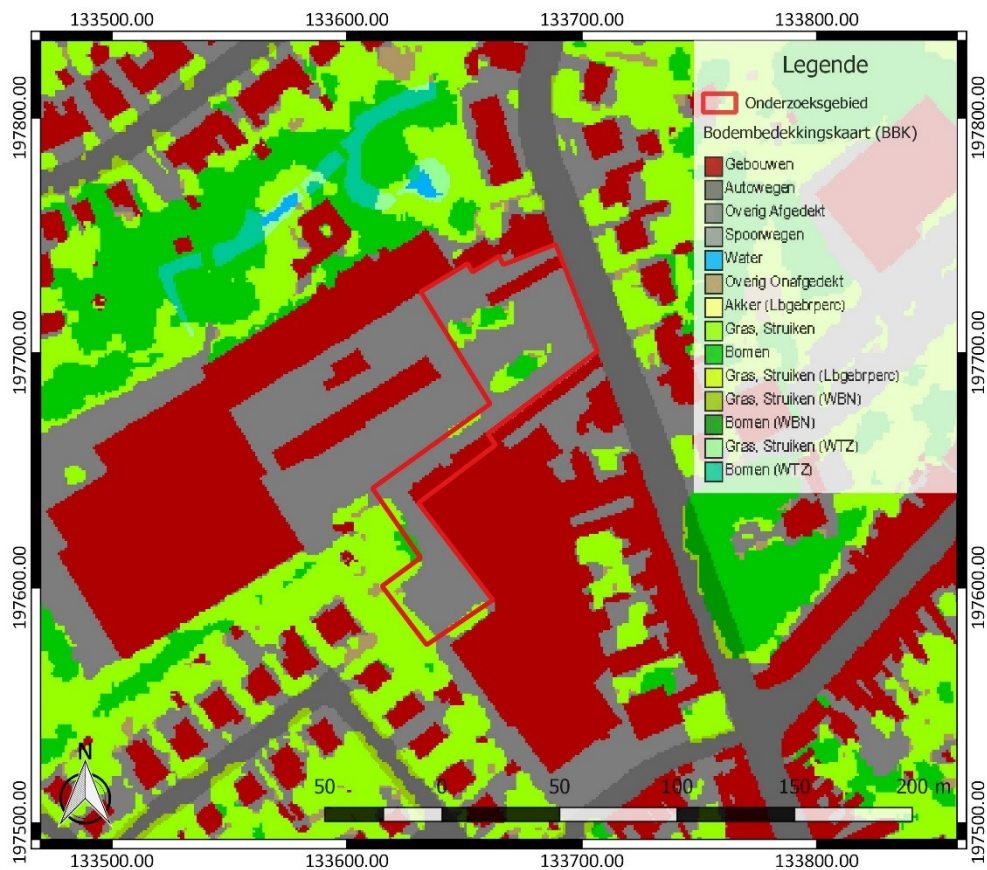

Figuur 13: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 14) situeert het onderzoeksgebied in een bebouwde zone (OB). Verder toont ze dat ten noordoosten een matig natte lemig zandbodem (Sdm) en ten zuidoosten en ten zuiden een matig natte zandbodem (Zdm) en een matig droge zandbodem (Zcm) met een dikke antropogene humus A horizont te verwachten is. Verder treffen we respectievelijk ten noordoosten en ten zuidwesten een matig natte (Zdg) en een matig droge (Zcg) zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont. In de omgeving wordt ten noordoosten, oosten en zuidwesten ook een matig natte (Zdc(h)) en een matig droge (Zcc(h)) zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde of discontinue textuur-B horizont aangegeven. Ten westen en ten noordwesten is een matig droge (Sc(h)) en een matig natte (Sdc(h)) lemig zandbodem met sterk gevlekte, verbrokkelde of discontinue textuur-B horizont te bemerken. Tot slot zijn er ten noordwesten ook sterk vergraven gronden (OT) aanwezig.

Figuur 14: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 15: Bodemgebruikskaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

In het onderzoeksgebied zijn op de bodemgebruikskaart gebouwen en verhardingen te bemerken. Voor het overige wordt het onderzoeksgebied volgens de kaart ingenomen door gras, struiken en bomen (Figuur 15). Dit beeld komt overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto (Figuur 7).

2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

Hamme kende een vrij vroege kerstening. De vermoedelijke schenking omstreeks 660 door Reinilde van Kontich, van het dorp Hamme aan de abdij van Lobbes, zal de kerstening bevorderd hebben. In de 7de-8ste eeuw stond er in Hamme vermoedelijk een houten kerkje, buiten het huidige centrum van de gemeente. In de 9de eeuw werd een tweede kerkje gebouwd, op de plaats van het huidige kerkgebouw. In 1135 wordt al melding gemaakt van een stenen kerk. Dit kerkgebouw was opgetrokken in vroeg-romaanse stijl. In een zegelbrief begiftigt de bisschop van Doornik de abdij van Lobbes met het patronaat van de kerk van het domein Hamme. Tot 1331, en zelfs nog later, stond de parochie onder toezicht van de landdeken van Waas. In de 12de eeuw werd de kerkstoren door brand vernield. Pas in de 15de eeuw kreeg de kerk een nieuwe toren. In 1452 werd Hamme door de Gentenaars verwoest en brandde de zuidzijde van de kerk af. In 1467 startte de wederopbouw en werd de zuidkant verbreed. In 1578 trokken de Gentenaars opnieuw een spoor van vernieling door het Waasland. In Hamme werd de kerk belaagd en werd bijna de volledige dorpskern verwoest. In de eerste helft van de 17de eeuw was de kerk nog steeds in slechte staat, als gevolg van de onlusten.⁶

Figuur 16: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

⁶ De Potter/Broeckaert 1887, 2

Het onderzoeksgebied is gelegen langs de Damstraat, die teruggaat op een oud straattracé dat in 1772-1776 reeds als “Damstraete” werd vermeld. Het straattracé vormde de oude verbindingsweg tussen Hamme en Grembergen en kwam voort uit de vroegere steenweg van Sint-Niklaas naar Dendermonde, die doorheen het oude centrum van Hamme liep. Er kwam pas bebouwing langs de Damstraat vanaf de jaren 1860-1870, na de oprichting van enkele spinbanen en de uitbreiding ervan tot grote touwslagerijen.⁷

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland (Figuur 17). De Damstraat is reeds aanwezig en doorkruist het terrein in het noorden. Dit wijst er vermoedelijk op dat de kaart niet helemaal juist gegeorefereerd is. Het onderzoeksgebied bevindt zich ten zuiden van de historische dorpskern van Hamme, op enige afstand ervan (Figuur 16).

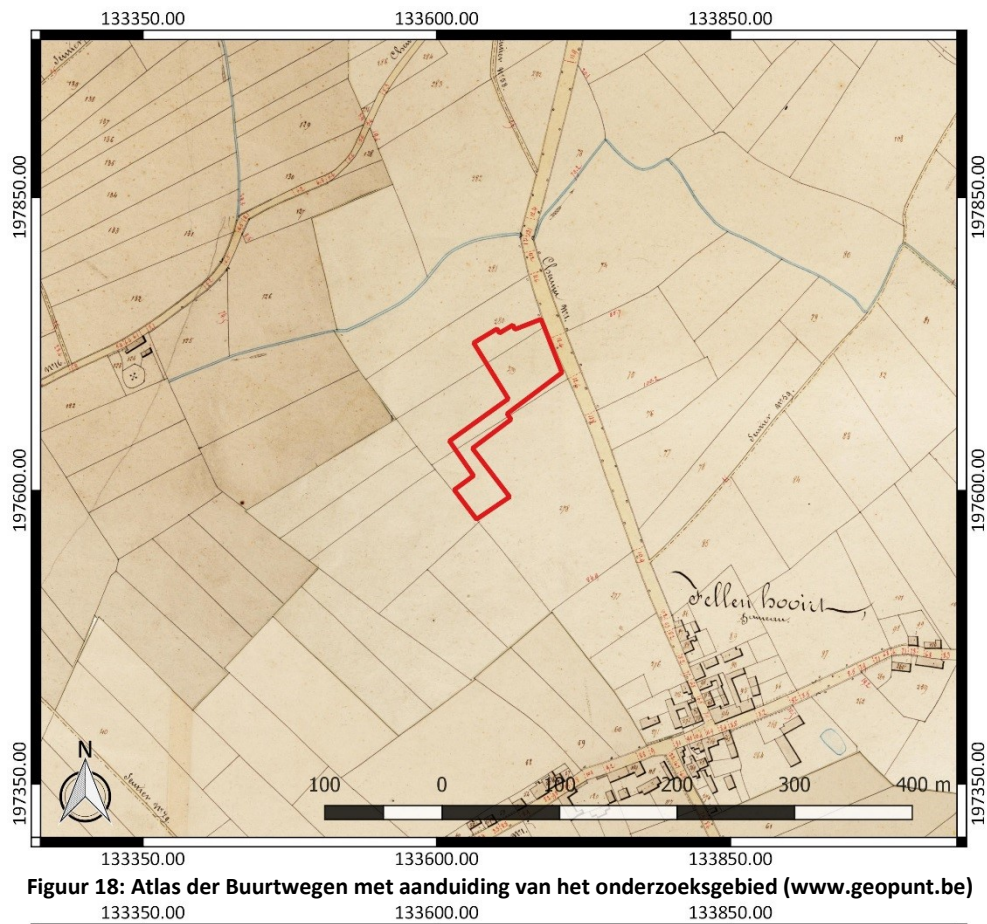

Figuur 17: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

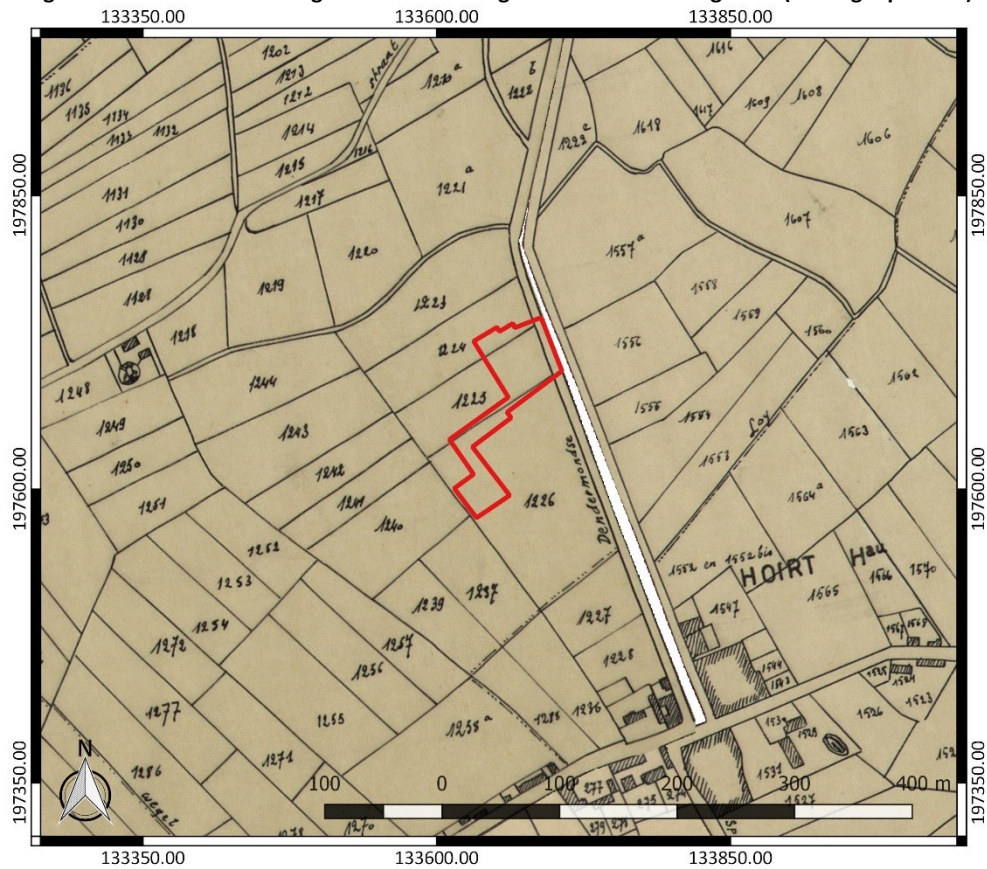
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is het onderzoeksgebied nog onbebouwd. Vermoedelijk was het nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 18 en Figuur 19). Hier bevindt het terrein zich wel volledig ten westen van de Damstraat. Het onderzoeksgebied ligt ten noorden van het gehucht Hooirt, dat zich situeert ter hoogte van het kruispunt van de huidige Neerstraat en Damstraat. Op de Popp-kaart wordt het oude straattracé aangegeven als “Dendermondse steenweg”.⁸

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Damstraat [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/114887> (geraadpleegd op 16 juli 2018)

⁸ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Hooirt [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/114876> (geraadpleegd op 16 juli 2018)

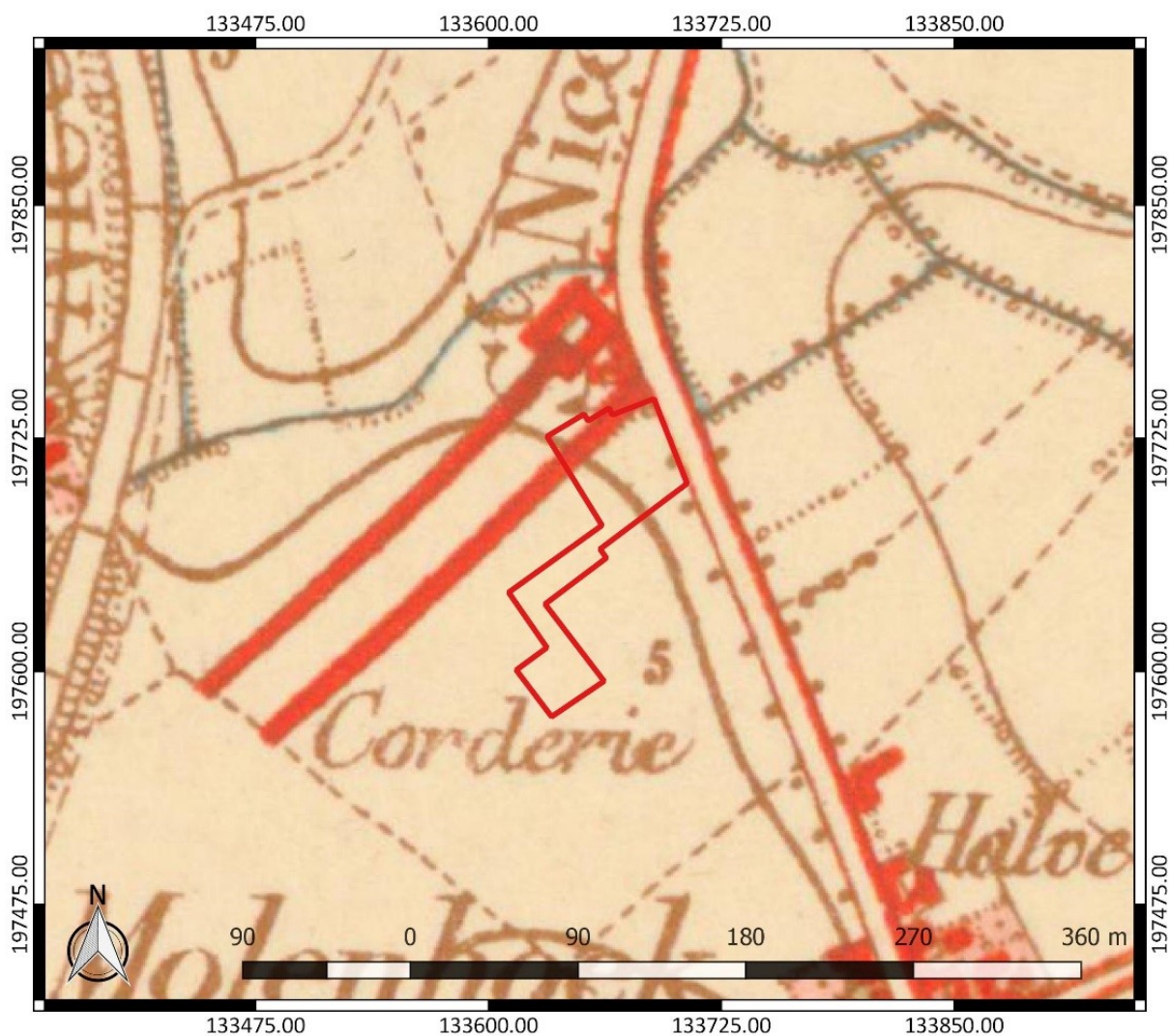

Figuur 18: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

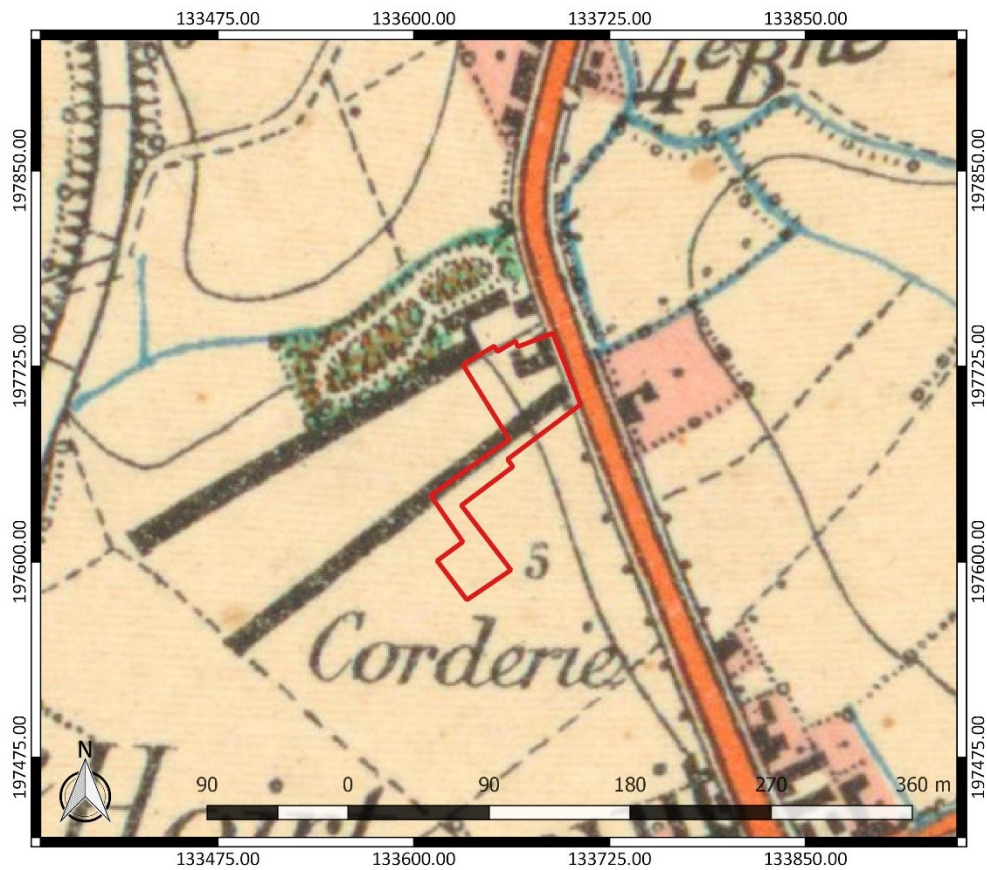
Figuur 19: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een topografische kaart uit 1879 (Figuur 20) toont dat er een touwslagerij gevestigd is in het noorden van het onderzoeksgebied. Het gaat om touwslagerij "La Hammoise". De bedrijfsgebouwen gaan terug op touwslagerij Louis Vermeire, die reeds in 1815 zou zijn gesticht. Zeeldraaier Lodewijk Vermeire-Van Geeteruyen richtte een spinbaan op, op het onbebouwde perceel 1224 (in het noorden van het onderzoeksgebied), naast een gelijktijdig door hem gebouwde woning. Nadien werden de bedrijfsgebouwen herhaaldelijk uitgebreid. Dit gebeurde onder meer in 1885, toen de spinbaan verlengd werd. De naam "La Hammoise" werd pas in 1934 in gebruik genomen. De touwfabriek hield op te bestaan in 1977.⁹ Op een topografische kaart uit 1892 (Figuur 21) is een gebouw te bemerken in het noorden van het terrein. De spinbaan is iets zuidelijker gelegen. Een topografische kaart uit 1930 (Figuur 22) toont een uitbreiding van de gebouwen in het noorden en centraal binnen het onderzoeksgebied. In het zuiden van het terrein is een tuinzone met vijver aangegeven.

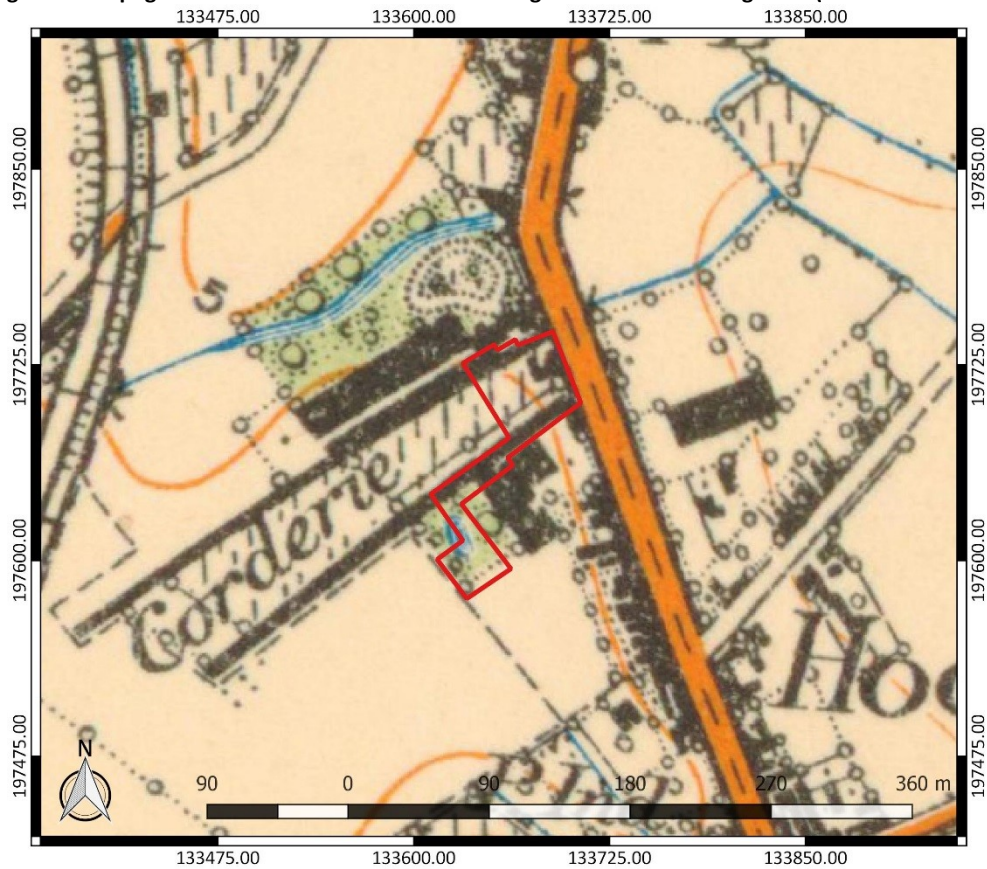

Figuur 20: Topografische kaart uit 1879 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

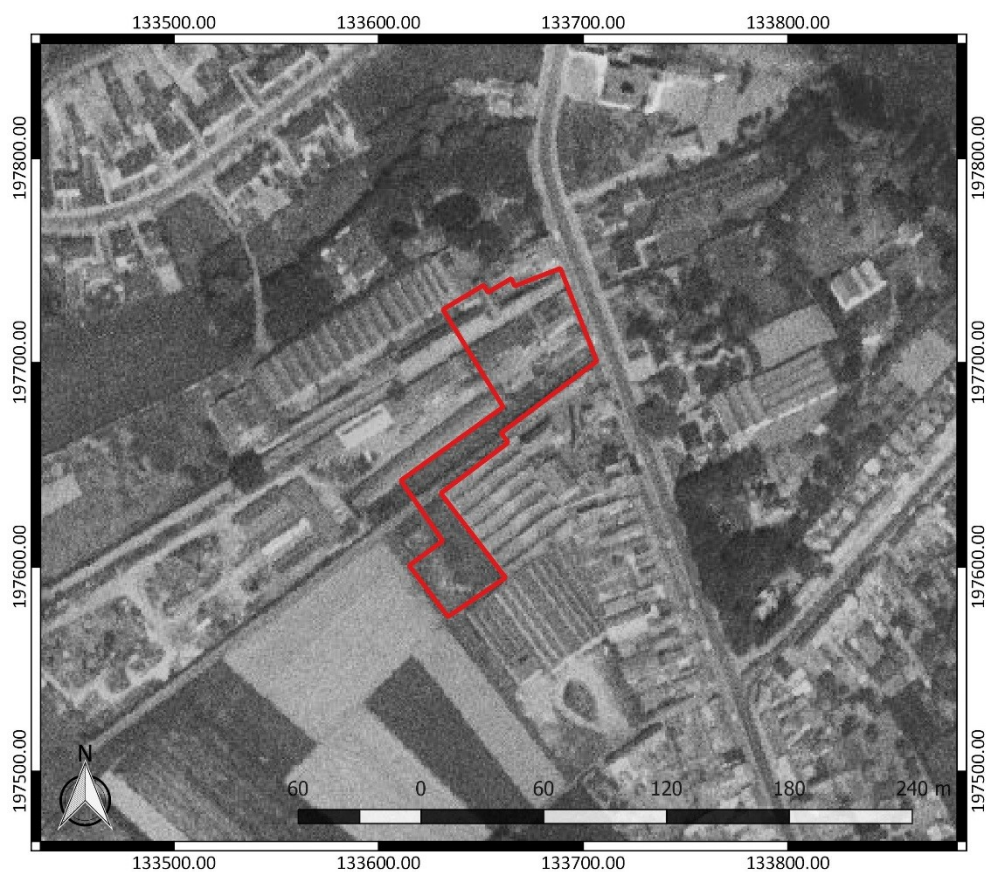
⁹Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Touwslagerij La Hammoise [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85282> (geraadpleegd op 16 juli 2018)

Figuur 21: Topografische kaart uit 1892 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 22: Topografische kaart uit 1930 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 23: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

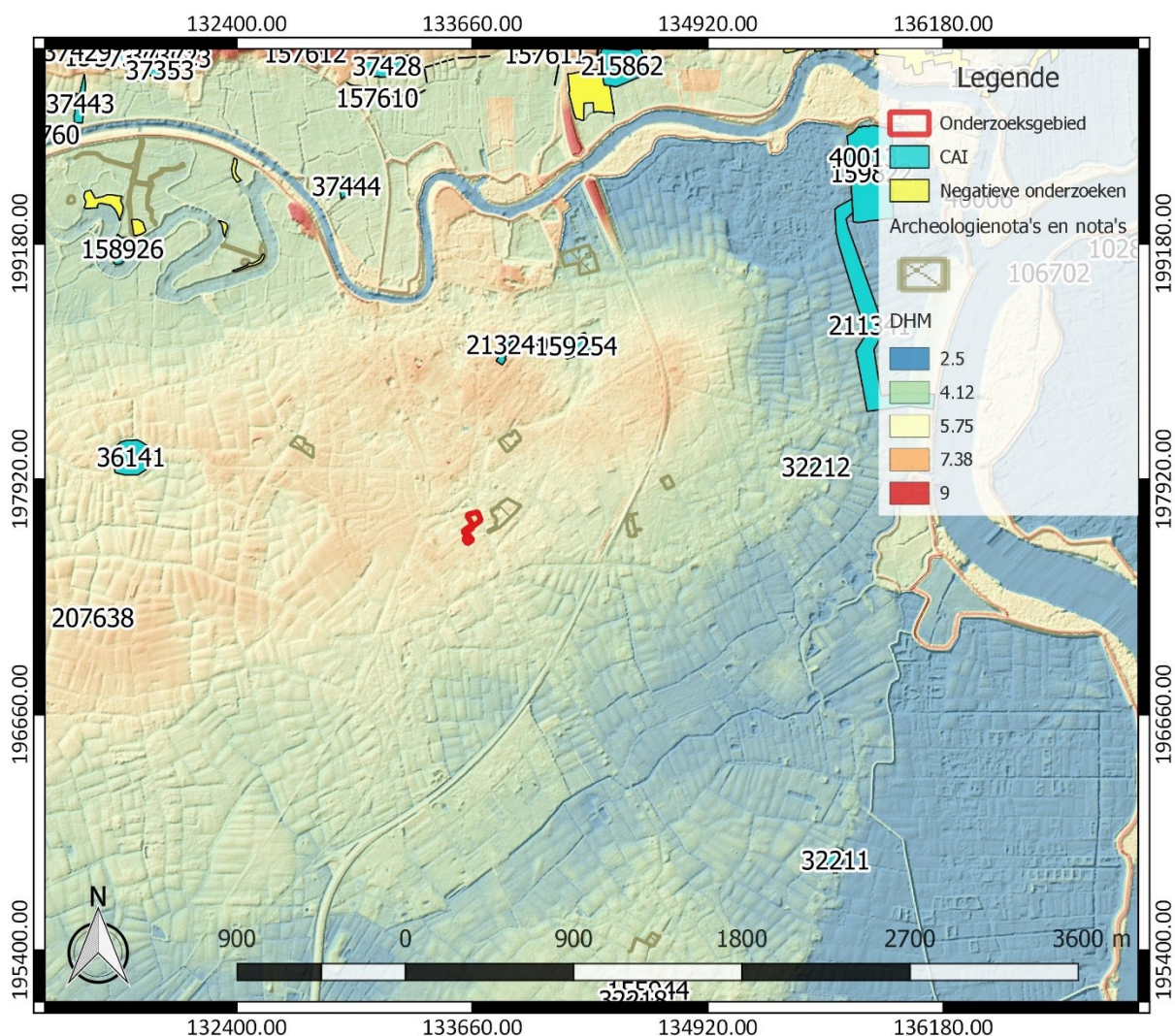

Figuur 24: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op een luchtfoto uit 1971 (Figuur 23) zijn de fabrieksgebouwen nog steeds aanwezig. Het zuiden van het terrein bestaat uit een groenzone met vijver, zoals die te zien is op de topografische kaart van 1930. Een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 24) toont dat de spinbaan verdwenen is. Er zijn wel nog steeds bedrijfsgebouwen aanwezig in het noorden en centraal binnen het onderzoeksgebied. De luchtfoto's tonen ook dat de bebouwing in de omgeving van het onderzoeksgebied uitgebreid is. Een recente luchtfoto geeft aan dat een deel van de bebouwing binnen het terrein gesloopt is (Figuur 7). Verder is het onderzoeksgebied grotendeels verhard. In de omgeving is de bebouwing verder toegenomen.

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 25). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 25: Overzichtkaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5 m

De meest nabijgelegen vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op enige afstand en dateren uit de nieuwe tijd. Ter hoogte van CAI ID 159254 bevond zich een hoeve die zeker teruggaat tot in de 17de eeuw en mogelijk een vroegere voorganger had. De hoeve, die te zien is op

de Ferrariskaart, was in het verleden gekend als "Den groenen boomgaert" en later als "Hof ter Donck" en "Spaans Huis". In de 18de eeuw was de hoeve eigendom van de familie de Bruyne, waarvan verschillende leden meier, baljuw, burgemeester of schepenen van Hamme waren. Tijdens het ancien regime deed het hof ook dienst als zetel van het zogenaamde "bierhuysen", waar de belastingen op het brouwen en stoken geïnd werden. In 1909 werd het hof achteraan uitgebreid en gesplitst in twee woningen. In 1937 werden de gebouwen verder opgesplitst en vermoedelijk ook verhoogd met een halve verdieping. In de jaren 1970 verkeerden de gebouwen in een vervallen toestand en werden ze opgekocht door de gemeente en gerestaureerd. In de buurt werd in de Nieuwstraat (CAI ID 213249 [ten westen van CAI ID 159254]) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waarbij enkele kuilen werden gevonden, die gelegen zijn op de achtererven van woningen. Ze dateren uit de tweede helft van de 18de eeuw. Ook werd er een kelder en een bakstenen structuur gevonden.¹⁰

Op enige afstand ten westen van het onderzoeksgebied werd een circulaire structuur met een diameter van ongeveer 200 meter waargenomen (CAI ID 36141). Deze structuur van onbepaalde datering wordt gevormd door het verloop van een weg.¹¹

In de ruimere omgeving gaan de gekende archeologische waarden terug tot de steentijd. Op vindplaats CAI ID 32212 werden enkele toevalsvondsten ontdekt. Zo werd er organisch materiaal uit het midden-paleolithicum gevonden. Verder werd hier ook een pijlsplits met schachtvorm uit de steentijd aangetroffen. Op deze locatie werden ook enkele metaalvondsten gedetecteerd. Het gaat om een karpertongzwaard, een lanspunt en twee Zuid-Duitse tumulusdolken uit de metaaltijden, enkele Romeinse vondsten en een bronzen kan uit de 2de-3de eeuw.¹² In de ruime omgeving werd ook lithisch materiaal uit de steentijd gevonden ter hoogte van CAI ID 37443 en CAI ID 37444. Het gaat onder meer om materiaal uit het neolithicum. Bij boringen op locatie CAI ID 158926 werd naast steentijdmateriaal sporadisch ook houtskool en een schelp van onbepaalde datering aangetroffen. Vindplaats CAI ID 215862 leverde verschillende concentraties vuursteenvondsten uit de steentijd op, die met podzolbodems geassocieerd worden. Tevens kwam hier aardewerk uit de late middeleeuwen, de nieuwe tijd en van onbepaalde dating tevoorschijn.¹³

Ter hoogte van CAI ID 37353 werd aardewerk ingezameld dat mogelijk uit de metaaltijden of de Romeinse tijd afkomstig is. Daarnaast werd hier schervenmateriaal van de late tot de post-middeleeuwen gevonden.¹⁴ In de omgeving zijn nog meer resten uit de Romeinse tijd aanwezig. In de Meerstraat (CAI ID 207638) werden twee bronzen Romeinse munten gedetecteerd. Ter hoogte van CAI ID 157611 werd een graanschuur of spieker uit de midden-Romeinse tijd aangesneden. Uit een van de paalkuilen werden enkele scherven uit het begin van de 3de eeuw gerecupereerd. Ook in enkele andere kuilen werden scherven uit deze periode gevonden. Voorts was er een greppel uit de midden-Romeinse tijd aanwezig. Het is onduidelijk of deze gelijktijdig aan de spieker is.¹⁵

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159254, Spaans Huis (geraadpleegd op 16 juli 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Spaans Huis [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85301> (geraadpleegd op 16 juli 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 213249, Nieuwstraat (geraadpleegd op 16 juli 2018)

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 36141, Moerheide (geraadpleegd op 17 juli 2018)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 32212, Driegoten (geraadpleegd op 16 juli 2018)

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37443, Wareslagstraat (WAS247), (geraadpleegd op 17 juli 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37444, Waasmunster (WAS248) (geraadpleegd op 16 juli 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 158926, Weijmeerbroek Zone 3 (geraadpleegd op 16 juli 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215862, Klein Broek (geraadpleegd op 17 juli 2018)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37353, Zuidstraat (WAS7), (geraadpleegd op 17 juli 2018)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 207638, Meerstraat (geraadpleegd op 16 juli 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157611, Aquafintrace Elversele Fase 1 Zone 1 site 1 (geraadpleegd op 17 juli 2018)

Verder kwamen resten uit de middeleeuwen aan het licht in de omgeving. Het Kasteel van Sombeke (CAI ID 37428), gelegen in het grensgebied van Waasmunster met Elversele, dateert uit de late middeleeuwen. In de eerste fase was er een motte en een eerste kasteel, waarvan geen stichtingsdatum bekend is. Waarschijnlijk dateert het van het einde van de 12de eeuw. In 1631-1632 verkeerde het kasteel in een vervallen toestand. In een tweede fase, beginnend in 1696, werd een dubbele walgracht aangelegd en werd een tweede kasteel gebouwd. De bouw duurde tot 1726. Later werd er een nieuw kasteel gebouwd, deze keer in neorenaissance stijl. De motte is voor een stuk nog te herkennen aan antropogene reliëfverschillen. Waarschijnlijk gaat het om een overgangsvorm tussen de late motte en de vroege site met walgracht. Er zijn tevens grondsporen en monumentale relictten vastgesteld. Ten zuiden van het Kasteel van Sombeke, op locatie CAI ID 157610, werd een 6,5 m brede gracht uit de nieuwe tijd gevonden. Deze gracht staat hoogstwaarschijnlijk in verband met het vlakbij gelegen kasteeldomein.¹⁶

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht. Bekrachtigde archeologienota's of nota's van terreinen in de omgeving bieden geen relevante aanvulling op de reeds besproken CAI-locaties. Daarom lichten we ze hier niet afzonderlijk toe.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek moeten we vaststellen dat er weinig concrete aanwijzingen zijn naar archeologische resten binnen het onderzoeksgebied. Gekende archeologische waarden in de omgeving bevinden zich al op een vrij grote afstand tot het onderzoeksgebied. Door dit hiaat in onze kennis is het dus moeilijker om verwachtingen te formuleren. Gezien de gunstige landschappelijke ligging van het terrein en de gekende archeologische waarden in de ruime omgeving, zijn archeologische resten uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd binnen het onderzoeksgebied niet uit te sluiten.

De gemaakte reconstructie van de gebruiksevolutie van het terrein reduceert het archeologisch potentieel van het terrein, omdat het aantoont dat in het verleden reeds heel wat bodemingrepen plaatsgevonden hebben. In de 18de eeuw was het terrein nog in gebruik als akkerland. In de tweede helft van de 19de eeuw werd er een touwslagerij gevestigd. Tegen het einde van de 19de eeuw tonen kaarten ons dat de bebouwing op het terrein reeds een wijziging heeft ondergaan. Vanaf dan is een groter deel van het terrein bebouwd. In het zuiden van het onderzoeksgebied zien we verder dat een vijver aangelegd werd. Ook in de 20ste eeuw onderging de bebouwing nogmaals een verandering. Vandaag de dag is het onderzoeksgebied quasi volledig verhard en plaatselijk ook bebouwd.

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 37428, Kasteel van Sombeke (WAS230), (geraadpleegd op 17 juli 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2018: Kasteel van Sombeke [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/88462> (geraadpleegd op 17 juli 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 157610, Aquafintrace Waasmunster Fase 1 Zone 1 PSL 15 (geraadpleegd op 17 juli 2018)

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de sloop van de aanwezige verharding en bebouwing en de aanleg van nieuwe verharding in functie van twee parkings. De bodemingrepen gerelateerd aan de geplande werken zullen een verstoringdiepte van ca. 50 à 80 cm kennen. Dit betekent dat het bodemarchief binnen het volledige onderzoeksgebied bedreigd is. De bijkomende negatieve impact van de geplande werken op het aanwezige bodemarchief, dat reeds aangetast is door bodemingrepen in het verleden, wordt als beperkt ingeschat.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat er tot nog toe weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd werd in de (nabije) omgeving van het onderzoeksgebied. Op basis van de gunstige landschappelijke ligging van het terrein en gekende archeologische waarden die op grotere afstand tot het onderzoeksgebied gelegen zijn, is de aanwezigheid van gekende archeologische waarden op het terrein niet uit te sluiten. Een reconstructie van de gebruiksevolutie van het terrein aan dat in het verleden heel wat bodemingrepen op het terrein plaatsgevonden hebben, waarvan verwacht wordt dat ze een negatieve impact op het bodemarchief gehad hebben. De impact van de bestaande verharding op de ondergrond en daardoor de mogelijkheid op de aan- of afwezigheid van archeologische resten is echter onbekend. In hoeverre de geplande verstoring binnen de reeds bestaande verstoring plaatsvindt, is bijgevolg ook onbekend op dit moment.

Om hier nog een antwoord op te kunnen bieden, is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig. Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is evenmin aangewezen omdat het onderzoeksgebied quasi volledig verhard is. Landschappelijk booronderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem beter te kunnen inschatten, evenals het potentieel op steentijd artefactensites in te schatten. Na afloop van het landschappelijk booronderzoek verwachten we een antwoord te kunnen bieden op de vraag wat de precieze impact van de geplande verstoring op het aanwezige bodemarchief zal zijn.

Afhankelijk van het potentieel op steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend booronderzoek nodig. Tot slot dient mogelijk ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

Na elke nieuwe stap in het archeologisch vooronderzoek dient telkens opnieuw de afweging gemaakt te worden of bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is en welke onderzoeksmethodes hiervoor het meest aangewezen zijn.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat er tot nog toe weinig archeologisch onderzoek uitgevoerd werd in de (nabije) omgeving van het onderzoeksgebied. Op basis van de gunstige landschappelijke ligging van het terrein en gekende archeologische waarden die op grotere afstand tot het onderzoeksgebied gelegen zijn, is de aanwezigheid van gekende archeologische waarden op het terrein niet uit te sluiten. Een reconstructie van de gebruiksevolutie van het terrein aan dat in het verleden heel wat bodemingrepen op het terrein plaatsgevonden hebben, waarvan verwacht wordt dat ze een negatieve impact op het bodemarchief gehad hebben. De impact van de bestaande verharding op de ondergrond en daardoor de mogelijkheid op de aan- of afwezigheid van archeologische resten is echter onbekend. In hoeverre de geplande verstoring binnen de reeds bestaande verstoring plaatsvindt, is bijgevolg ook onbekend op dit moment. Om dit verder na te gaan, is bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bogemans, F., 1996: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 23 Mechelen*, Brussel.

De Potter/Broeckaert, 1887: *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, reeks 4*, Gent.

4.2 Websites

Cartesius (2018)

<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)

<https://cai.onroenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)

<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)

<https://geo.onroenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2018)

<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)

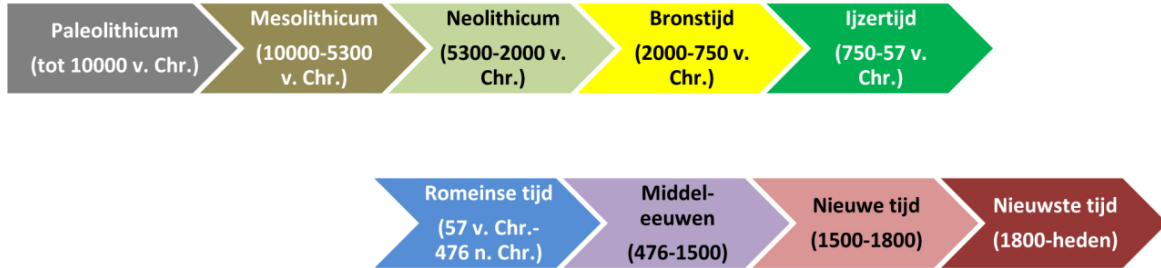
<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)

<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

5.2 Plannenlijst

Plannenlijst bureauonderzoek: projectcode 2018F275

Plan-nummer	Type	Onderwerp	Aanmaak-schaal	Aanmaak-wijze	Datum
P1	Kadasterplan	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	13/07/2018
P2	Topografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	13/07/2018
P3	Verstoringskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/07/2018
P4	Bouwplan	Ontwerpplan	1:1	Digitaal	04/06/2018
P5	Hoogtemodel	Digitaal hoogtemodel terrein en omgeving	1:1	Digitaal	12/07/2018
P6	Hydrografische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	16/07/2018
P7	Doorsnede	Terreinverloop	1:1	Digitaal	12/07/2018
P8	Tertiaire geologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/07/2018
P9	Quartairegeologische kaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/07/2018
P10	Bodemkaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/07/2018
P11	Bodemgebruikskaart	Locatie onderzoeksgebied	1:1	Digitaal	12/07/2018
P12	Historische kaart	Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	12/07/2018
P13	Historische kaart	Detail Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden	1:1	Digitaal	12/07/2018
P14	Historische kaart	Atlas der Buurtwegen	1:1	Digitaal	12/07/2018
P15	Historische kaart	Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp	1:1	Digitaal	12/07/2018
P16	Topografische kaart	1879	1:1	Digitaal	16/07/2018
P17	Topografische kaart	1892	1:1	Digitaal	16/07/2018
P18	Topografische kaart	1930	1:1	Digitaal	16/07/2018
P19	CAI-kaart	CAI vondstlocaties	1:1	Digitaal	16/07/2018

5.3 Fotolijst

Fotolijst bureauonderzoek: projectcode 2018F275

ID	Type	Onderwerp	Vervaardiging	Datum
F1	Luchtfoto	Foto's onderzoeksgebied	Digitaal	04/06/2018
F2	Luchtfoto	Foto's onderzoeksgebied	Digitaal	04/06/2018
F3	Luchtfoto	Toestand terrein 2017	Digitaal	13/07/2018
F4	Luchtfoto	Toestand terrein 1971	Digitaal	12/07/2018
F5	Luchtfoto	Toestand terrein 1979-1990	Digitaal	12/07/2018